

Možnost 145

© Sh 2021

Co to znamená?

březen 2021

Obsah (Sh):

Co to znamená?	3
Znamení	9
Chvála nesnází	10
Sou...	11
Zvnějšňování vnitřního	13
Komentáře	14
Nenadále	15
Vhled	16
Nápad	17
Čtení	19
Příloha:	
Výpravy k „já“	21
Bonus:	
Dám si trochu medu a jedu	37
Fotografie a obálka: pozdrav z pouti	

Co to znamená?

Musí vždycky a cokoli něco (něco s otazníkem) znamenat?
Nemůže to, co tu je, být tím, co to je?

/ Úvod věnovaný Regule Pragensis/

Řekněme, že se snažíme porozumět. Řekněme, že je to chvályhodné.
Ale také můžeme říci, že se někdy nesnažíme porozumět. A řekněme, že i to
je někdy chvályhodné.

Dimidium spatium

Někdy jsou věci tak, jak jsou. Jen technici si myslí, že se tak děje až potom, kdy
všechno změří, nakreslí a stanoví tolerance.

Ale já to vidím jinak.

Na počátku byly věci vysloveny tak, jak jsou. Pak se řeč trochu pomotala, a už vůbec
není tak jasné, kdy věci jsou tak, jak jsou, a kdy jsou slova taková, jaká měla být, jaká
měla zaznít. Jsou i slova, která mají zaznít, ale zazní jindy, než kdy by měla zaznít.

A to se vůbec nechci zabývat slovy, která by vůbec zaznít neměla.

Zkrátka mohu zcela v duchu „dimidium spatium“ říci, že se sice setkáváme s těmi,
kdo zneužívají řeč, a je jich většina, a pak se setkáváme s těmi, kdo řeč nezneužívají,
ale plkají – mluví jindy, než by mluvit měli, ale přesto důvěřuji v řeč, protože pokud
člověk mluví tehdy, kdy má, a říká to, co má, pak se to pořád ještě dá poznat. Dá se
to poznat, tedy dá se znovu a znovu přesvědčovat o tom, že řeč je nosná. Že se dá
s někým zcela neznámým setkat a přitom mluvit tak, že si rozumíte.

*„Řeč? K čemu. Stačí, že mluví ti, co plkají. A v čem to vidíš jinak?“
řekl mi kolemjdoucí, se kterým jsem slova nepromluvil.
„Ne!“ vzdoroval jsem mu mlčky. Neuměl jsem k jeho mlčení argumentovat.*

Smysl je spojen s řečí, i s řečí nevyslovenou. Zvláštní slovo „zamlčet“ má mnoho významů. Někdy to znamená „nechat to, co má zaznít, zaznít v pravý čas!“

„Nechte ty, kdo mlčí, aby mlčeli,“ cítil jsem při setkání s jedním, co uměl říci jen „ba, jaja“.

Nikdo si nemůže osobovat právo říkat, kdo má mlčet a kdo má mluvit. I kdybychom žili zasypáni lavinou slov, slov úplně zbytečných a slov nevčasných, slov míjejících se se svou situací, můžeme doufat, doufat ve slovo znějící, vyslovené. A právě teď to slovo, na kterém mi záleží, raděj píšu dvakrát! Dvakrát mu dávám šanci. I kdybychom žili v mlčení mnohých, důvěřujme, že slovo, které zazní v pravý čas, si najde cestu.

Kolik slov už jsem napsal. Doufám. Důvěřuji. Alespoň něco z toho bylo vysloveno v pravý čas a tak, že je to nabídnuto čtenáři.

Co to znamená?

Probudil jsem se a nevím – tahle otázka je to první, co mě napadne.

Ano, už poznávám na židli svoje oblečení, kůže hada, který se večer svlékl a doufal, že ráno bude lesklý, hebký, bude se cítit jako znovuzrozený – nebo naopak, který se na svou starou kůži těší, protože už se v ní tak dobře vyzná a má v ní vyležen svůj útulný důlek...

Nevím, probouzím se a nevím, co to znamená. Co to znamená? Nový lesk – nebo starý důlek? Je to na mně.

Ptám se „Co to znamená?“ tehdy, když

A) nevím,

B) jsem zvědavý

Když nevím, je to formální a ptám se, abych se dozvěděl. Předpoklad, že se mám dozvědět, leží někde mimo mne.

Když jsem zvědavý, tak vím, že se mne to, na co se ptám, nějak týká, ale já nevím jak.

Tohle mne vždy fascinovalo. Poznatky jsem nějak řadil, ale nijak zvlášť mne to „nerajcovalo“. Ale co všechno se mne nějak týká – týjuůů, byl jsem jak u vytržení.

U vytržení z čeho? No samozřejmě, jsem vytržen z pořádku poznatků!

„Hovno, prdel, stavení, to je naše znamení!“

To jsem jako malé dítě slyšel od svého dělnicky žijícího strýce, maminka tomu nemohla zabránit a dala by leccos, aby mohla. Jenže já to slyšel, a ptal jsem se pak doma, co je to „znamení“. Tím jsem jí v jejím neštěstí ještě přidal. Tatínek to vzal za správný konec a jako starý mašínář mi vyprávěl o návěstích na trati, kdy je trať „postavená“ a kdy je jen „volná“ (do dalšího semaforu) a tak. Z toho, co mi říkal táta, jsem si vždycky něco vzal, ale skoro nikdy mi neodpovídal tak, jak jsem se ptal. Nechtěl jsem příklady. Chtěl jsem porozumět. Proč ta dvě sprostá slova, která bych si doma neodvážil ani špitnout, jsou znaméním těch, ke kterým se hlásí tátův bratr? A co to kamení? Znamení musí mít něco společného s kamením, jinak by přeci ta dvě slova nešla tak pěkně k sobě!

Strýc také vždycky zpíval píseň o cestářovi, který „a kamení, a kamení, a kamení tam roztloukal, když silnici šterkoval“. To trojí kamení mě upoutalo, a tak se mi to spojilo s tím znaméním. No řekněte, nemá mladý muž těžký život? Hovno, prdel a ještě to opakované slovo, které se mi nyní zdálo také nějak problematické a spojené se znaméním.

„Co to znamená?“

Pořád jsem se ptal, a nikdy jsem si nedovedl odpovědět, a nevím doteď. Tedy doteď nevím, „co to všechno znamená?“ Sedím na penzi někde ve Středoohoří a občas si připadám jako ve Středozezi. Ale co to znamená Střezozem?

Nevím. Nemusím pořád psát nějaké chyrosti. Někdy mohu psát i ještě větší blbosti. Já jsem totiž hloupější bratr!

Chvála nesnází

*Na jaře když duben přichází
můj život je hned plný nesnází ...*

Wabi Ryvola

Nesnáze. Kdy jsem to slovo naposled použil? A kdy jsem se nezabýval problémy a prožíval jsem skutečné nesnáze jako to, co se mě týká a to tak, že to je spojeno s obtížemi, ale i radostmi něčeho nového?

Život je plný nesnází, když si ho nepřevádíme na pohodlí na straně jedné a řešení problémů na straně druhé. Co je opakem nesnáze? Snadnost? Ó nikoli. To by byl smutný život.

Ryvolovi stálo za to napsat, že v jednu chvíli, když se věci rodí a člověk v sobě cítí tlak, jeví se mu život jako nesnáze plný – právě proto, že se mnoho věcí otevírá, a není jasné kam, že se mnoho věcí jeví obtížnými, a my nevíme, kde to celé uchopit, kde začít, co upřednostnit.

V tomto přemýšlení o nesnázích se dá pokračovat celkem jednoduše, ale můžeme se tu také zadrhnout: Nikdo z nás si nesnáze nevymýšlí a nevyhledává je, ale na druhou stranu bychom se neměli spokojit s tím, že si umetáme cestičky od čehokoli, co by mohlo být „obtížné“.

Vy všichni znormalizovaní mistři polovičatostí, vy všichni, ke kterým nikdy nepřichází jaro, vy, kteří se dovedete vyhnout čemukoli, co by komplikovalo život... vůbec netušíte, co vás čeká.

Sou...

Kdekdo chce být při tom, nebo nechce být při tom. Kdekdo se snaží držet přítomnosti, nebo z ní naopak utíkat, pokud se v ní necítí dobře, pokud mu zalézají za nehty, nebo pokud mu přítomnost stojí na palci.

Ale je přítomnost vůbec správné téma? Není lepší přemýšlet jinak?
Dlouho už přemýšlím o tom, co je to současnost a souznění.

Co znamená ono „sou...“, které se může změnit i v „soužení“. V čase býti spolu, v čase zníti spolu, v čase sou-žítí i „se soužití“.

Zvláštní. Dala by se na tom postavit slušná metafyzická spekulace o tom, co je tak, že je to „sou...“ třeba sounáležitě, a co je tedy hodno sdílení, a co je je naopak vázáno na mrtvé „jsou“.

Ale to by se taky mohlo něco pokazit.

*„Neumíš číst, už vždy se chceš podílet na převyprávění čteného.
Nejsi čtenář, jsi autor“.*

To mi řekla moje žena, a vypadalo to, že mě považuje za politováníhodnou osobu. O cosi prý přicházím. A ještě dodala: „Kamarád J. M. alespoň říká, že se snaží o zvnitřňování vnějšího. Ale ty? Stále se jen vydáváš na tenký led i jinam. Samé zvnějšňování tvého, vnitřního!
Copak se s tím dá žít?“

Byl to moc hezký rozhovor, jak krásně mi dala najevo, že mě má ráda.

Proč komentujeme to, co je?

Každá událost, každá „věc“, kauza je nějak vykládána už z povahy toho, že se o ní dozvídáme. Leccos se nás týká, ale většinou to přejdeme bez komentáře, ale komentování vnitřního života „sama sebe“ se v moderní době stalo znakem intelektuální zdatnosti. Namísto toho, abychom se radovali, přemýšlíme o tom, jak pěkné je, že se radujeme. Namísto toho, abychom spočinuli, přemýšlíme o tom, jak důležité a zdravé je občas spočívat.

Nechci komentovat. Komentáře jsou svůdné, jsou manipulativní, ukazují něco, jako něco jiného.

Pokud už něco chci, pak zaujímat postoje; chci to, co se mě týká, ukázat tak, jak se mě to týká. Jak se mě týká to, co se děje? Jak se mě týká to, co se mě týká přímo, tak, že se s tím setkávám? Jak se mě týká to, z čeho něco plyne? Bez zajištěné pozice toho, kdo zdánlivě skrze svoje myšlení stojí „nad věcí“.

Nenadále

Je to víc, než nečekaně: nemusím čekat to, co na mne někdo nastrojil jako past.
Ale nenadále? Nikdo by se nenadál!

„Než se nadějí“ je málo známá píseň Roberta Křesťana.

*Když dva se nepodřeknou
večer u mlčících vrat
ta tma a to ticho je svléknou
než se nadějí, než se nadějí.*

Naděje má v sobě něco, co je tak trochu vytouženě přítomno, ale ne tak, aby to bylo přítomno zcela. Naděje, která je tak nenaplnitelná... a než se nadějeme...

Naděje a děj:

Dokud tepe srdce, dokud se zlé moci nepodaří proměnit vše živé na kámen, není nic lepšího!

Vhled

Znám jednoho filosofa, a ten, když se mu při diskusi otevřel nějaký způsob argumentace, otevřel do široka oči, sevřel si pravou ruku do levého podpaží a pak ji zas vytahoval a klepal se na žebra nad srdcem: bylo v tom cosi dravě fyzického. Rytmizoval a zase tiskl to, co se mu otevíralo.

Protože vhled není něco, co by nemělo čas: vhled člověka naplňuje nějaký čas, jako člověka naplňuje nějaký čas, když se zastaví před obrazem a chce ho pojmout celý. Někaký čas mu to trvá, aniž by bylo jasné, co se „v něm“ přitom děje. Jde o vhled; a vhled je věcí času, ve kterém se to, co ze vhledu vyplývá, nějak „usazuje“, stává se to komunikativním.

Vhledem je myšlenka, kterou formuluji ve větě či mnoha větách – a tuto myšlenku již nějak mám na samém počátku k dispozici, ale ještě ji nemám tak, abych ji měl „zformulovanou“, připravenou k uložení do paměti v podobě zcela jiné, než by byla bez... jistého „zažití“ vhledu, který vhled učiní sdělným.

Mnohdy máme nějakou vzpomínku na situaci, moment, konstelaci věcí, která se nám vrací a my nevíme „co s ní“, jen víme, že je důležitá. Čas od času se nám připomene, vyvstane v našem vědomí – a dříve nebo později (nebo také nikdy), se skrze vhled dostaneme k porozumění, k onomu „heuréka“ vhledu, ve kterém nalezneme způsob, jak dané věci rozumět, jak ji lze uchopit, ukáže se nám její smysl.

Nápad

Nápad je náhlý. Je otevřením okenice – to, co vidíme, se nám dává bezprostředně takové, jaké to je. Ale u nápadů je dobré udržet si odstup, jistou zdrženlivost. Můžeme totiž mít nápady skvělé, ba až geniální, ale také nápady blbé. Ti, kdo ví, co je to vhled, se často snaží zachovat si v případě nápadu chladnou hlavu, jasně, nepromeškat situaci, která by promeškáním hrozila, ale jen tehdy, pokud... pokud si pak nebudeme vyčítat zbytečnou zbrkllost.

Ale i nad nápady je možné se zamyslet, otevřít, zdali se nám to, co se vlomilo do našeho světa, neukáže v širších souvislostech.

Ono stačí promyslet různá použití toho slova, aby člověk postupoval trochu obezřetně: jsou tu divné termíny jako „nápad trestné činnosti“, napadnout může znamenat čin agrese, napadat můžeme na nohu...

Čtete?

Ti, kdo čtou, čtou, aby četli a aby si přečetli.

Nic lepšího mne nenapadá. Ještě by mohli číst proto, aby se ostatní mohli dozvědět, že čtou, ale tím se nadále zabývat nebudu: jako by nečetli.

Někteří čtou víc proto, aby četli, protože když čtou, jeví se jim, že jsou účastni něčeho, co se jich týká, prožívají, ačkoli nic kromě čtení nedělají. Když dočtou na konec, poohlíží se po dalším dílu, po pokračování.

Někteří čtou hlavně proto, že chtějí vědět, jak to dopadne. Čtou proto, že se „přitom“ něco děje, ale to „mezi“ je jen nutná výplň času – ale až to dopadne, až to „skončí“, tak bude jasné, „jak to všechno bylo“. Pak jsou spokojeni, a zpravidla jsou spokojeni, ať už to dopadlo jakkoli.

Tohle vše se dá samozřejmě rozebírat ještě podrobněji, a já sám se občas nad některými texty očitám v rozpacích, jestli bych to už raděj „nechtěl mít za sebou“, a jindy, naopak, se při čtení raduji a vlastně „zdržuji“.

Mohli byste mi napsat, jak to máte?

Příloha:

Výpravy k „já“

Projevy individualismu v české kultuře 19. století

Zatímco v předkapitalistické společnosti, až po societas civilis 18. století nabýval jedinec svou identitu takřka jednorázově, narozením do určitého stavu a příslušností k němu, éra dominance měšťanstva vycházející z osvícenských projektů a doprovázená různými projevy sentimentalismu a romantismu se vyznačovala též rostoucí sociální mobilitou a skýtala člověku rozmanitější životní volby.

Kdybych náhodně četl jen tuhle větu, asi bych otočil stránku bez sebemenšího zájmu; slova, ve kterých není čeho se zachytit, fráze, které ukazují jen ke schématům, formulace typu „jedinec nabýval svou identitu...“, která zde jsou použita, odrazují. Ale naštěstí jsem věděl o souvislostech, šlo o úvod k programu plzeňského sympozia a já začal text podrobněji probírat. Napadlo mne, jak bych ho přepsal, aby nesl smysl, který v této podobě spíše zakrývá. Text pokračoval:

Středoevropané 19. století byli v čím dál vyšší míře hybateli vlastních životních i pracovních trajektorií, učili se nakládat s volným časem a v neposlední řadě byli více osobně odpovědní i za svou spásu. Jinými slovy: „já“ bylo člověku čím dál méně dané, musel se sám sebou teprve stát.

Je zde předpokládán proces nebo řada kroků, ve kterém se mění způsob toho, jak je člověku „dáno“ jeho já. Poznání, že se člověk musí sám sebou teprve stát, není nikterak shodné s tím, jak se člověk ptá na svoje já – jak vnímá samozřejmost či nesamozřejmost tohoto já. Spíše je otázkou, jak je možné, že já se v nějakém ohledu nemění, když já se měním. „I když se vše proměnilo, ještě stále jsem to já!“: jak je to možné?

A text se pak ještě více komplikuje:

Objevila se možnost, někdy přímo nutnost být „originální“.

Originalita je abstrakce – jde tu o postupy myšlení a jednání, které nejsou obvyklé a které jsou chápány jako nestandardní, nepřípadné, ale přitom oprávněně problematizující. Ano, budeme-li se snažit, pak lze porozumět tomu, proč zde tato věta je. Ale nejprve ještě kus: závěrečná věta je jak od Pýthie:

Tradicionalistické přístupy k individualitě však nezmizely ze scény a nová uplatnění nacházely i v kontextu rýsující se masově demokratické společnosti 20. století, kladoucí proti vyhroceným projevům moderní individuality vize o soužití rovnocenných jednotlivců zcela osvobozených od stavovských vazeb a determinací.

Samo sebou, mnohým slovním spojením v této větě rozumím, ale jako celek? Rozumíte tomu? Kdepak, je třeba se do toho opřít od začátku.

41. ročník plzeňského mezioborového sympozia k problematice 19. století měl být pořádán v únoru 2021 Ústavem pro českou literaturu AV ČR a Ústavem dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty UK ve spolupráci se Západočeským muzeem a Západočeskou galerií v Plzni. Je odložen.

A protože mě velmi zajímá téma vědomí vlastní identity jako otevřenosti a také mne zajímá devatenácté století, jen okrajově jsem si toto téma pojednal „pro sebe“ a čtenáře Možnosti.

A proto se ještě jednou vrátím k textu, psanému tak zvláštní a pro mne cizí řečí, a pokusím se klást si otázky, které s touto cizí řečí souvisí a které mne napadají, když se pokouším číst.

Zatímco v předkapitalistické společnosti, až po societas civilis 18. století nabýval jedinec svou identitu takřka jednorázově, narozením do určitého stavu a příslušností k němu, éra dominance měšťanstva vycházející z osvícenských projektů a doprovázená různými projevy sentimentalismu a romantismu se vyznačovala též rostoucí sociální mobilitou a skýtala člověku rozmanitější životní volby.

Pořadatelé píší o způsobu porozumění identitě člověka a proměnách sebe-porozumění člověka, ale začínají od sociální role jedince. Ale pro mne jedinec není tématem, neboť je odvozen od množství. Tématem je pro mne člověk. Nesporně tomu tak je v Evropě, která má za sebou dlouhou křesťanskou tradici, která je postavena na hodnotě každého člověka jako člověka, protože v tváři druhého vždy můžeme vidět tvář Boha: každý člověk je v evropské tradici nositelem hodnoty, ať už je tato maxima jakkoli problematická a společensky obtížně realizovatelná.

Píší o tom, že velká většina lidí byla až do novověku „společensky determinována“, ale to vůbec nemusí vypovídat nic podstatného – protože to nijak nesnižuje význam svobodného jednání lidí v té době a nikterak to nevypovídá o možnosti sebe-porozumění v této svobodě jednání. Skutečná otázka zní, jak se toto sebe-porozumění mění, když se rozpadají vnější společensky dané rámce – když se pole svobodného jednání rozšiřuje i tam, kde bylo doposud nemyslitelné.

A jde o proces „narůstání svobody v dějinách“, který by šel sledovat jako jakási imanence? To je jistě zajímavé pole otázek. Co jsou ony „rozmanité životní volby“ devatenáctého století oproti „nerozmanitým životním volbám“ člověka, žijícího o pár set let dříve?

Základní lidská dynamika spočívá přeci v přejímání rozdílných životních rolí: děti nemohou vrůst do rolí svých rodičů, jen jeden syn může převzít chalupu, děti odcházejí „jinam“; všichni si hledají „svoje místo“ v životě. V Evropě už od středověku nejde mluvit o otrocké pozici člověka – nevolník mnohé nemohl, ale leccos mohl. Svět středověku se vyznačoval daleko větší různorodostí a to násobilo praktickou nutnost se rozhodovat. Ani společenské postavení nebylo zcela „neprostupné“. Žižka nebyl determinovaným zemanem na malém dvorci, dělal kariéru zčásti násilnickou, zčásti vojenskou, Evropou procházeli „studenti“ universit, svoje kandidáty hledaly řády atd. Vždycky byla poptávka po lidech, kteří byli vnímaví, schopní, něčím vynikali, uměli se v pravý čas rozhodovat atd.

Představa o „mrtvém“, zatuhlém středověku, ve kterém se nic nedělo a lidé neměli důvod se ptát podobnými otázkami jako my sami – ta vznikla právě jen v důsledku namyšlené moderní doby, která pro svoji „skvělost“ potřebuje vytvářet jako protiklad obraz „temného středověku“ jako doby ne-svobody, odevzdanosti, „společenské determinace jedince“ (v té nepěkné řeči).

Ale zcela jistě se téma svobody otevřelo v osmnáctém století nějak „nově“, ve spojitosti s dvěma dalšími slovy, které je třeba ukázat: jednak jde o „egalité“ – stejnost a jednak „fraternité“, což je překládáno zpravidla jako bratrství, ale z mnoha důvodů zdůrazňuji jiný aspekt tohoto významu, vzájemnost. Téma svobody se ukázalo jako

téma volnosti. Pociťované volnosti, která hraničí až s libo-volností. Ale podívejme se ještě jednou na další odstavec.

Středoevropané 19. století byli v čím dál vyšší míře hybateli vlastních životních i pracovních trajektorií, učili se nakládat s volným časem a v neposlední řadě byli více osobně odpovědní i za svou spásu. Jinými slovy: „já“ bylo člověku čím dál méně dané, musel se sám sebou teprve stát.

Ještě nikdy jsem nebyl hybatelem trajektorie. To je dokonalý příklad řeči, která mi je tak cizí, jak jen může být řeč, které rozumíme, cizí. Velmi dobře vím, co znamená, že jsem hybatelem – když uvedu něco do pohybu. Ale trajektorie není něco, co by bylo možné uvést do pohybu, trajektorie je myšlená dráha pohybu. Že vím, co tím „autor myslí“? Ano, autor se zcela odtrhl od normálního myšlení a vrší slova. Což-pak je „životní trajektorie“ (česky životní dráha) něco reálného? Pokud vůbec lze mluvit o životní dráze člověka, pak při pohledu zpět: abstrahuji ji z toho, co jsem prožil. Před sebou mohu mít jen představy o svých budoucích cílech, mohu o to či ono usilovat. Kde uniklo autorovi, že klíčové je zde usilování, nikoli nějaká „mrtvá“ trajektorie odvíjející se v čase?

Nechme stranou „volný čas“, především je třeba zcela zproblematizovat tvrzení, že by lidé devatenáctého století byli nějak „více“ odpovědní za svou osobní spásu. Vlastní spása sebe samého? Tak samozřejmě použité slovní spojení! Kde se pro to bere jakýkoli argument? Člověk je odpovědný za své jednání. Můžeme říci, že nevědomost hříchu nečiní a z toho odvozovat, že vědomost rozšiřuje pole možného hříchu... ale to

nezvětšuje odpovědnost jako takovou. V čem by se taková odpovědnost za svou spásu projevovala? Chápu, že se autorům nově pociťovaná volnost (až libovolnost) může jevit jako nečekané břímě - a o tom by bylo dobré mluvit, ale „vlastní spása“? Co je to za úlet? Nikdo přeci nespasí sám sebe, může jen udělat vše proto, aby se nebránil, aby nedělal nic proti tomu, že spasen být může!

Poslední a základní teze vše do jisté míry osvětluje: podle představy autorů se člověk „stává sám sebou“ tak, že se na tom vědomě podílí, ba dokonce musí podílet. A to je u nich snad ona deklarovaná největší odpovědnost za sebe (sama). Ale není to přeci jen tak, že člověk už sám sebou je, a nejde o to, aby se stal „někým“, spíš jde o to, aby byl tím, kým „má být“?

Je skutečně člověk sám sobě projektem a realizací zároveň? Z vlastní zkušenosti to vidím jinak. Velmi mnoho věcí (událostí, setkání, konfliktů i úspěchů), které se pro mne zpětně ukázaly jako klíčové, nebyly součástí nějakého „self-projektu mne samého“ a dokonce jsem je mnohdy vnímal jako příkoří a nespravedlnost – a teprve v odstupu se ukázal jejich skutečný smysl vzhledem k celku mého života.

A skončím u požadavku originality, o kterém se v pozvánce v souvislosti s devatenáctým stoletím píše.

Předně, Origenes pro mne není nijak zásadní postavou dějin a z jeho „díla“ podle mne nezná téměř nikdo nic. Proslavil se tím, že se pokoušel dělat spoustu věcí „jinak“, a to stojí za pozornost. Jinakost může vyplývat z povahy věci, ale může být také něčím zcela plytkým. Jak to hodnotit, jak to poznat?

V devatenáctém století se projevil cílený rozklad dosavadních společenských rámců, vč. mnoha rámců hodnotových. Klíčovým kriteriem hodnoty se již zcela zjevně staly peníze, nevázané na žádné společenské reálie; peníze nabízející libovolné jako dosažitelné. Tak vzniká zájem o rozšiřování hranic libovolného, dosažitelného, a tak se předmětem zájmu stává každá „originalita“, aniž by bylo třeba vidět ji v souvislosti se světem. V mnohém jde ale nikoli o originalitu, skutečnou jinakost, ale pouze o cosi „neobvyklého“. Ale kdo by se ptal tak zbytečnou otázkou: „Jaký je rozdíl mezi jinakostí a pouhou neobvyklostí?“

Jsem, tedy jsem
Ještě k neuskutečněnému plzeňskému sympoziu

Nejde to zjednodušit, a kdo se o to pokusí nějakou zkratkou typu „myslím, tedy jsem“, musí řešit neřešitelné – třeba proč není, když spí.

Jsem, a nesporně je to pro mne samotného na jedné straně samozřejmostí, a na druhé straně otázkou, a to otázkou podivnou: Jak to, že jsem, když se vše, čím jsem, proměňuje, a někdy zásadně? A ještě jsem schopen otázky, která je radikálně jiná a směřuje nikoli k nabízejícímu se „Čím jsem?“, ale k hlubšímu „Kým jsem?“
No řekněte: byl jsem dítětem, byl jsem pubertálním nedospělcem, a pak jsem měl dojem, že jsem dospívajícím, že se stávám tím, kým bych měl být, a pak už jsem byl ostatními vnímán tak, že jsem dospělý, ale věděl jsem, že jsem ještě ani zdaleka nedospěl tam, kam jsem měl dospět, a že právě otázka „Kam mám dospět?“ je prakticky nezodpověditelná.

Dnes jsem seniorem, ohroženou skupinou a všichni ostatní by na mne měli brát ohled, ale já jsem rád, že mám ve svém okolí ty, kteří berou ohled na to, že sám nevím, jak jsem tím, kým jsem, takže se mne nikterak nestraní. Nejsou nestraní a nemají úmysly postranní a nejsou ani pos...

Ne. Tahle doba je tak blbá z povahy, že se ani nedají rozumně sledovat myšlenky, které by stály za sledování, a ta zblblost pandémiovské doby se prosakuje do každého póru toho, čím žijeme. Nad otázkou, která se zdá snadná a která se ukazuje jako nesnadná,

se jen obtížně udržím, abych nesklouzl do banality a blbosti, která je ohrožující víc, než by se mohlo jevit; tato doba je ohrožující právě v tom, že zasahuje až do toho „Jsem, který jsem“.

Ale mým tématem není současnost, ale 19. století. A jako celkem pravidelný účastník plzeňského sympozia o 19. století jsem se jen tak na okraj dne zamyslel nad tím, co je jeho letošním tématem: „Já“. „Já!“ Samozřejmě v pohledu devatenáctého století.

Vlastně od tohoto sympozia už mnoho nečekám, Dávno jsou pryč doby, kdy celkové naladění dávaly tomuto setkání osobnosti jako Rak, Havelka, Hlavačka, tedy osoby zároveň analytické a syntetické – a hlavně vzájemně se doplňující, respektující. Vlastně by se o letošním tématu dalo nejvíc ukázat na osobách a osobnostech, které této tradiční události vdechli nezaměnitelného ducha. Jenže to bych se musel zařadit mezi ty, kdo obhajují „já“ tradicionalisticky, nebo personalisticky nebo... Ale (já) nechci nic obhajovat. Tak trochu vím o tom, co je ze své povahy „duchovní“, a kromě toho, že znám něco málo ze zákonů o duševním vlastnictví, mi tohle vše přijde dost zatížené už dávno mrtvou představou o skutečnosti, kterou lze nacpat do vitrín, a když ne reálných, tak alespoň aristotelsky myšlených.

Jejda: jsem, tedy jsem. Mám celkem nezpochybnitelnou jistotu „svého“ jsem. I když se mi zdá, že „jsem“ ve snu někým jiným, vím, že toto „někým jiným“ je odlišné od toho, kým (mimo sen) jsem, a právě tato „jinakost“ může být

důležitá i nedůležitá, hravá či vážná, ohrožující nebo osvobozující... ale vždy ve vztahu k tomu, že jsem.

Jsem, tedy jsem, nic s tím nenadělám, pokud si neusmyslím, že by bylo lepší nežít a neudělám něco pro to, abych „nebyl“. Ona možnost „nebýt“ je zvláštní v tom, že je vázána na tělesnost. Ale to vůbec není samozřejmé! Právě to je vynález 19. století. Masaryk mi celkově může být ukradeným, také to nebyl nijak zvláštní myslitel, spíše Zorro mstitel, ale všiml si jedné důležité věci: rozpad sebe-porozumění lidí v 19. století způsobil... s čímkoli historicky nesrovnatelný nárůst počtu sebevražd. Devatenácté století nabídlo takový způsob myšlení, který na jedné straně člověku umožňoval podlehnout trapnému svodu, že je něčím výjimečný, a tedy má právo, aby rozvíjel svoji genialitu na úkor druhých, ale na druhou stranu umožnil úplně stejně hloupou protiváhu, ve které člověk přemýšlí o tom, že nemusí mít žádný důvod žít.

Dá se říci, že život je nadán životaschopností, vitalitou. A tato vitalita jako by dostala v 19. století nějaké trhliny, spojené právě s nějakým defektem sebeporozumění.

Ale kde ho hledat? Jakému hadovi naslouchali lidé, kteří uvěřili, že jsou „strůjci svého osudu“, že mají „svoje štěstí“ ve svých rukách? Jak se potom tvářili, když jich miliony umíraly v nelidských podmínkách válek a genocid, které přišly po pár desetiletích?

Středověk omezil moc šlechty ve vztahu k panovníkům, vládnoucí rody Evropy velmi brzy prosadily rodovou dědičnost trůnů a šlechta za to dostala roli „pečovatelů“. Ale nové elity, které se tvořily a získávaly významné postavení již v průběhu 17. století, měly zcela jiné vlastní zadání. Měly zcela jiné představy o tom, jak by měla být společnost uspořádána a jak by měla být řízena (ovládána).

Ptáme-li se na změny v sebeporozumění, pak musíme jít nejméně ještě o století zpět a zabývat se myšlením nově se formujících elit. Tyto elity měly zájem zůstat alespoň částečně ve skrytu a hlavně neučinit téma moci věcí veřejnou. Veřejnosti byla nabídnuta jiná témata, a to zejména nacionální (francouzská revoluce a nacionalismy všeho druhu od Maďarska přes Polsko až po Itálii) a liberální: svoboda a rovnost – komu by se takové ideály nelíbily? Jenže se ztrátou formálních společenských struktur přichází také ztráta orientace – společenské, hodnotové. Přichází doba ideologií a mocenských manipulací, prokládané idealistickými sny o svobodném světě... které vedou do anarchií.

Dostáváme se do dob, ve kterých se stává možným to, co ve středověku možným nebylo: pokusy uspořádat společnost kasárensky. Známe to u nás již od Josefa II. a jak vidíme dodnes, tyto snahy jsou stále živé, stále znovu se opakují.

Jsem, který jsem. Na tom se nic nemění a neměnilo, ale v 19. století se pro velkou většinu obyvatel mění smysl tohoto konstatování, otevírají se zcela nové otázky, které z takového konstatování vyplývají. Pro devatenácté století je podstatné, že tato (skrytá) otázka se svou odpovědí se začala ukazovat jako nedostatečná. Vyžadovala nově a zcela naléhavě ještě jednu otázku „Kde to jsem?“ ve smyslu „Kde jsem se to octl, co to všechno má znamenat“.

Ale i kdyby mi tato otázka otevírala pole nekonečného prázdna, nepřítakám tomu, že bych se měl cítit „vojákem“ ve společenském smyslu, „piónem“ nějaké velké hry, která je údajně klíčová, důležitá pro lidstvo, planetu, etc. Zůstanu této otázce věrný, protože je to základ každé skutečné modlitby.

Kde to jsem? Co sám se sebou? V čem nebýt sám a jak žít s druhými: Je tu otázka, ve které se ocitá člověk, zbavený samozřejmosti, stále živá a v posledku nezodpověditelná otázka. Situace na jednu stranu deprimující, ale na druhou stranu stav, který je otevřenou nabídkou, příležitostí.

BONUS

Zápis ze čtvrtěční štvance na rozum Reguly Pragensis
(výběr)

Anotace:

„Dám si trochu medu a jedu.“

Kam bys jel s jedem?

Jak bys med s medem?

Komentář:

Je dosti

Medové

Jedosti

Záznam:

Jsem přemeděný? Ne. Přejedený!

Jsem Medák nejed.

Ani sis nemed- Nemedsis!

Všichni už jsou v Medsiku!?! Nebo v Jedsiku?

Milá medmazel, jsem jedouk!

Je to zmedek a zjedek.
Ani jedutám, medituji, jsem meduták.

Jednu ti mednu!

Chtěl bych med do Jeduzaléma a jed do Meduzaléma.
Medíš a Jedáš – nebo Jediš a Medáš?
Dostaneš medál od Jedála.
Jedulátko, dítě Medulenky.

Natočím malý jedajlónek.
Ivan Jedek, hlas Ameriky, Vídeň.
„Jed-medal“: hudební styl pro Frantu Štorma.
Medka Jedula očekává dary.

To je ale svjed!

Napadlo mne:
Med a jed šly podle mne.
A podle mne napadly.